Азәрбайҹан ушаг әдәбиййатынын идея вә бәдии сәвиййәсини йүксәлтмәк уғрунда

☆☆☆

Азәрбайҹан совет ушаг әдәбиййатынын вәзиййәти вә вәзифәләри

МИКАЙЫЛ РЗАГУЛУЗАДӘ

Совет ушаг әдәбиййаты гаршысында кәнҹ нәсли коммунизм руһунда тәрбийә етмәк кими чох мүһүм вә шәрәфли бир вәзифә дурур. Кәнҹ нәслин тәрбийәсиндә әдәбиййатын ролуна бөйүк гиймәт верән партиямыз совет әдәбиййатынын, о ҹүмләдән совет ушаг әдәбиййатынын инкишафы үчүн даим бөйүк гайғы көстәрир.

Азәрбайҹан совет язычылары кәнҹ нәсли коммунизм руһунда тәрбийә етмәк кими шәрәфли вәзифәнин еринә етирилмәсинә яхындан көмәк едәрәк ушаглар вә кәнҹләр үчүн хейли гиймәтли әсәр язмышлар.

Совет һакимиййәти илләриндә, хүсусән сон 5—10 ил әрзиндә Азәрбайҹан ушаг әдәбиййаты о гәдәр инкишаф етмиш вә о гәдәр көзәл әсәрләр вермишдир ки, ингилабдан әввәлки бүтүн тарих бою яранмыш Азәрбайҹан ушаг әдәбиййатыны бунунла һеч мугайисә етмәк олмаз. Бу ҹәһәти дә хүсусилә гейд етмәк лазымдыр ки, үмумиййәтлә Азәрбайҹан мәдәниййәти вә әдәбиййатынын инкишафында олдуғу кими, ушаг әдәбиййатымызын да дүзкүн истигамәтдә инкишаф етмәсинә истәр классик, истәр мүасир рус совет әдәбиййатынын чох бөйүк файдалы тә'сири олмуш вә инди дә олмагдадыр. Рус әдәбиййатындан дилимизә тәрҹүмә едилән бәдии әсәрләр, хүсусән ушаг әдәбиййаты әсәрләри ики тәрәфдән бөйүк файда верир: һәм охуҹуларын—ушагларын тәрбийәсинә, һәм дә бу әсәрләр сайәсиндә язычыларымызын сәнәткарлыг ҹәһәтдән етишмәсинә бир ярадыҹылыг мәктәби кими көмәк едир.

Азәрбайҹан совет язычыларындан ушаг вә кәнҹләр әдәбиййаты саһәсиндә чалышан А. Шаиг, М. Сейидзадә, М. Дилбази, Р. Нигар, Ә. Аббасов, Г. Мусаев вә башгалары ушаг вә кәнҹләр үчүн совет һәятымыздан, мәктәб вә пионер һәятындан бир сыра яхшы әсәрләр язмышлар. Бунлардан М. Сейидзадәнин сон илләрдә язылмыш «Сталин адына музейдә» вә «Балыгчылар» поэмаларыны, М. Дилбазинин бир сыра сәмими шеирләрини, «Гардашлар» вә «Рейһан» поэмаларыны, З. Ҹаббарзадәнин ушагларда интернационализм һисси тәрбийә едән «Тәзә эвин ушаглары» әсәрини, Ю. Әзимзадәнин «Гардашлар» һекайәсини вә башгаларыны көстәрмәк олар.

Әсасән бөйүкләр үчүн язан бир чох язычыларымызын бир сыра ән яхшы әсәрләри дә ушаг вә кәнҹләр әдәбиййаты фондуна, мәктәблиләримизин әдәбиййат дәрсликләринә, синифдән хариҹ оху програмына дахил едилмишдир. Бу ҹүр әсәрләрдән С. Вурғунун «Зәнҹинин арзулары» вә «Муған» поэмалары, С. Рәһимовун «Айналы», «Медалйон», «Учуш» адлы повест вә һекайәләри, С. Рүстәмин «12-ҹи түфәнк» поэмасы, М. Ибраһимовун «Ағдаш», Ә. Салыгын «Зәрғәләм», Ә. Мәммәдханлынын «Гызыл гөнҹәләр» һекайәләри, Мир Ҹәлалын «Бир кәнҹин манифести», һ. Меһдинин «Комиссар» әсәрләри, Ә. Вәлиевин «Мадарын дастаны» нағылы, И. Гасымов вә һ. Сейидбәйлинин «Узаг саһилләрдә» повести, П. Әфәндиевин «Гоҹугларда» вә «Һекайәләр» китабларына дахил олмуш әсәрләри вә башга әсәрләр кәнҹ охуҹулар тәрәфиндән севилә-севилә охунур, онлары совет Вәтәнимизә мәһәббәт вә садагәт руһунда тәрбийә едир.

Лакин гейд етмәк лазымдыр ки, хүсусән аз яшлылар вә йетидән мәктәб шакирдләри үчүн язылмыш әсәрләр арасында ҹидди, мүасир мөвзуя һәср едилмиш яхшы әсәрләр көстәрмәк чәтиндир. Адларыны чәкдийимиз вә чәкмәдийимиз көркәмли язычы йолдашлар олса-олса «кәнҹләр үчүн» язырлар. Ушаглар үчүн язылмыш әсәрләрин үзәриндә һәмин язычыларын адларына аз-аз тәсадүф олунур. Бунун башлыҹа сәбәби одур ки, бир чох йолдашлар аз яшлылар үчүн ҹидди мөвзулары ярарлы һесаб етмирләр вә я буну ҹидди ярадыҹылыг саймырлар. Һалбуки, билмәк лазымдыр ки, ән аз яшлылар үчүн дә ярарлы олан вә я олмаян мөвзулар йохдур, ярарлы олан вә я олмаян әсәрләр вардыр.

Буна көрә дә ушаг әдәбиййатынын, хүсусән аз яшлылар үчүн язылан әсәрләрин мөвзу вә я жанр даирәсини мәһдудлашдырмаг, мәсәлән, онлар үчүн шаһлар вә ханлар дөврүндән нағыллар, яхуд һейванлар вә биткиләр аләминдән тәмсилләр язмагла кифайәтләнмәк доғру дейилдир. Әлбәттә, хүсусән аз яшлылар үчүн язылан әсәрләрин мөвзу даирәсини кенишләндирмәк мәгсәдилә нағыллардан вә халг әдәбиййатынын башга нөвләриндән жанр кими истифадә етмәк олар вә лазымдыр. Анҹаг әсл мәсәлә бурасындадыр ки, мөвзулар нағыллардан дейил, мүасир һәятдан алынмалыдыр.

Ушаг вә кәнҹләримизин коммунизм руһунда тәрбийә едилмәси, онларда дүзкүн вә сағлам дүнякөрүшүн яранмасы үчүн әһәмиййәтли олан мөвзулардан бири өлкәмиздә азад вә хошбәхт һәят гурмаг уғрунда апарылмыш ингилаби мүбаризә мөвзусудур. Бу мөвзуда язылмыш әсәрләрдә ингилаби мүбаризә тарихинә аид фактларын дүзкүн верилмәсинә, әсәрләрин бәдии сәвиййәсинин, дил вә ифадә васитәләринин, бир сөзлә сәнәткарлығын йүксәк олмасына чалышмаг ән ваҹиб вәзифәләрдән биридир.

Ушаг вә кәнҹләримиз үчүн бу мөвзуда язылмыш яхшы әсәрләрдән бири М. Сейидзадәнин «Сталин адына музейдә» адлы әсәридир. Идея вә мәзмунҹа сағлам вә долғун олан бу әсәрин тәәссүф ки, сәнәткарлыг, хүсусән дил вә ифадә ҹәһәтиндән бә'зи ҹидди нөгсанлары вардыр. Мүәллиф музей экспонатларына бә'зән һәддән чох бағланыб галдығындан, онлары мүасир һәят вә һадисәләрлә аз әлагәләндирдийиндән вә әсәрдә һәддән чох мүҹәррәд мәфһумлар, ҹәтин ифадәләр ишләтдийиндән, әсәрин тәрбийәви бәдии тә'сири бир гәдәр зәифләмишдир.

Өлкәмиздә ингилаби һәрәкат тарихинә һәср едилмиш башга әсәрләрдән, мәсәлән, Г. Мусаевин «Тапшырыг», Ә. Агаевин «Вәрәгә» адлы һекайәләринин дә көстәрмәк олар ки, бунларда тарихи фактлар тәһриф едилмишдир, һәмин һекайәләрин дили нөгсанлы, бәдии сәвиййәси исә ашағыдыр.

Ингилаби һәрәкат тарихи мөвзусунда язылмыш әсәрләри нәзәрдән кечирдикдә көрүрүк ки, бу саһәдә яхшы әсәрләр һәлә азлыр. Тарихи мөвзу, хүсусилә мүлкәдарларын вә капиталистләрин һакимиййәтинин йыхылмаг уғрунда апарылмыш олдуғумуз мүбаризә, вәтәндаш мүһарибәси вә Бөйүк Вәтән мүһарибәси мөвзулары ушаг вә кәнҹләримиз үчүн һәр ҹәһәтдән олдуғҹа марагла вә файдалыдыр. Бу мөвзуда язылмыш әсәрләрин гәһрәманлары ушаг вә кәнҹләримиз үчүн чанлы бир нүмунә олмалы, тәгдидә лайиг идеал гәһрәманлар дәрәҹәсинә йүксәлмәлидир.

Бүтүн инҹәсәнәт вә әдәбиййатда олдуғу кими ушаг әдәбиййатында да ән мүһүм мөвзу әлбәттә зәһмәт мөвзуудур. Зәһмәт совет ушаг вә кәнҹләри үчүн тәһсил вә тәрбийәнин дә бинөврәсидир.

Бу мөвзуда язылмыш яхшы әсәрләрдән бири М. Сейидзадәнин «Балыгчылар» поэмасыдыр. Анҹаг үмумиййәтлә мүвәффәгиййәтли олан бу әсәрин ҹидди нөгсанлары вардыр. Бунлардан башлыҹасы будур ки, әсәрдә конфликт зәифдир. Бурадакы мәнфи типләр зәиф көстәрилмишдир. Әсәрдәки мүсбәт гәһрәманлар гаршысында бөйүк чәтинликләр вә ҹидди дүшмәнләр олмадығы үчүн онлар һәр шейә асанлыгла галиб кәлирләр.

Республикамызын әсас тәсәррүфаты олан нефт сәнаеи мөвзууна һәср едилмиш әсәрләр әлбәттә әдәбиййатымызда ән көркәмли ер тутур. Лакин бә'зән бу мөвзуда язылмыш, хүсусән аз яшлылар үчүн язылмыш әсәрләр сәтһи вә дая олур. Бу ҹәһәтдән һ. Аббасзадәнин «Бизим ерли» әсәрини көстәрмәк олар.

Республиканын кәнд тәсәррүфаты мөвзуу да ушаг әдәбиййатында мүһүм ер тутур. Бу мөвзуя һәср едилмиш әсәрләрдән бири Ә. Күрчайлынын «Арифин бағчасы» поэмасыдыр. Мүәллиф бу поэмада һәддән артыг техницизмә гапылыб әсәри ҹүрбәҹүр аграномлуг тә'лиматы илә долдурмуш вә ағырлашдырмышдыр. Бундан башга мүәллиф коллектив зәһмәтин үстүнлүйүнү поэмада уйдурма бир конфликт әсасында сүбут етмәйә чалышыр.

Язычыларымыз кәнд тәсәррүфаты зәһмәткешләринин һәятындан әсәр язаркән бу һәяты дәриндән өйрәнсәләр, әлбәттә бу ҹүр нөгсанлара йол вермәзләр.

Зәһмәт мөвзуу илә янашы ушаг вә кәнҹләримиздә Вәтәнимизин зәнкин тәбиәтинә, тәбии сәрвәтләринә дәрин мәһәббәт, бунлара гайғы илә янашмаг, бунлары горумаг, Вәтәнимизи даһа да көзәлләшдирмәк арзусу оятмаг мәгсәдилә язылан әсәрләр бөйүк бир тәрбийәви әһәмиййәтә маликдир. Белә әсәрләр ушаг вә кәнҹләримиздә йүксәк совет вәтәнпәрвәрлийи һиссләри илә янашы тәбиәтә дәриндән дәрк етмәк, онун көзәлликләрини дуймаг һиссләри вә сағлам бәдии зөвг тәрбийә етмәлидир.

Белә әсәрләрә мисал олараг гоҹаман ушаг язычымыз А. Шаигин «Мешә көзәтчиси» һекайәсини көстәрмәк олар. Садә, айдын вә мә'налы бир дилдә сәмими язылмыш бу һекайә охуҹуда мүәллифин яратдығы лөвһәйә дәрин бир мәһәббәт һисси оядыр. Бу лөвһә о гәдәр чанлыдыр ки, мешәнин әтрини, ярпагларын пычылтысыны, сәһәр меһинин тәравәтини дуян кими олурсан. Маһа белә чанлы тәбиәт лөвһәләри фонунда верилән сүжет дә охуҹуда Вәтәнә мәһәббәт һисси ашыламагла бәрабәр, она бәдии ҹәһәтдән дә зөвг верир, онун бәдии зөвгүнү дә тәрбийәләндирир.

Ушагларымызда нәҹиб совет вәтәнпәрвәрлийи һиссини даһа да гүввәтләндирмәк, онлара Вәтәнимизин көзәл тәбиәтини севдирмәк үчүн мәктәблиләрин яй дүшәркә һәятындан, коллектив сәйәһәт, өлкәшүнаслыг, элми экспедисиялар, овчулуг вә идманын мүхтәлиф нөвләри һаггында әсәрләр язмаг олдугҹа әһәмиййәтли бир мәсәләдир.

Бу мүһүм мөвзуларла янашы мәктәб яшлы ушаглар үчүн чох марагла вә әһәмиййәтли мөвзулардан бири дә мәктәб мөвзуудур.

Рус совет әдәбиййатында мәктәб мөвзуунда бир чох долғун мәзмунлу вә йүксәк бәдии кейфиййәтли әсәрләр яранмышдыр. Тәәссүфлә гейд етмәлийик ки, гаршымызда белә көзәл нүмунә ола-ола, бизим Азәрбайҹан ушаг әдәбиййатында мәктәб мөвзуунда язылмыш яхшы әсәрләр һәлә олдугҹа аздыр.

Бу мөвзуда язылмыш әсәрләрдән бири Ә. Аббасовун «Наилә» адлы әсәридир. Мүәллиф, бүтүн гүввәләри ҹәмиййәт үчүн хейирли әмәклә мәшғул олан бир совет аиләсиндә Наилә адлы бир гызын мәктәбдә йолдашларындан кери галдығыны вә онун ислаһ едилмәсини көстәрмәйә чалышмышдыр. Лакин нә Наиләнин кери галмасы сәбәбләри, нә дә онун дүзәлмәсинә көмәк едән амилләр әсәрдә бәдии васитәләрлә ядда галан бир эпизод һалында да көстәрилмәмишдир. Мүәллиф гуру тә'лимат вә нәсиһәтчилик йолу илә кетмишдир.

Бу мөвзуда язылмыш әсәрләр ичәрисиндә М. Дилбазинин «Рейһан» поэмасы көркәмли бир ер тутур. Ашағы синиф шакирдләринин һәятындан алынмыш бу әсәр истәр идея вә мәзмун, истәр бәдии кейфиййәтҹә яхшы әсәрләрдән бири сайылмалыдыр.

Язычыларымыз совет мәктәби һаггында көзәл йүксәк идеялы әсәрләр яратмалыдырлар. Бу әсәрләр шакирдләри коллективизм руһунда тәрбийә етмәлидир. Шакирдләрин коммунизм руһунда тә'лим вә тәрбийә алмасына мане олан көһнә мәктәб ән'әнә галыгларынын тәзаһүрүнә гаршы амансыз мүбаризә апарылмасына бу әсәрләр көмәк етмәлидир.

Ушаг вә кәнҹләрин ән чох севдикләри әсәрләр ичәрисиндә элми бәдии фантастик вә мәҹәра-сәркүзәшт жанрларында язылмыш әсәрләр һәмишә көркәмли бир ер тутмушдур. Белә әсәрләр ушагларда ярадыҹы хәялын инкишафына көмәк едир. Әлбәттә белә әсәрләр булутлар үзәриндә биллур сарайлар гурмаг кими бош хәяллара дейил, элми әсасларa истинад етдикдә, файдалы ола биләр. Сон илләрдә Ә. Маһмудов йолдашын бу саһәдәки фәалиййәти диггәти ҹәлб едир. О, гыса мүддәтдә «Күнәш шәһәри» вә «Муғанда гүтб парылтысы» адлы ики китаб нәшр етдирмишдир. Анҹаг Ә. Маһмудов бүтүн һекайәләриндә әсас фикрини элми мә'лумата вердийиндән әсәрин о бири ҹәһәтләринә, йә'ни сәнәткарлыг вә бәдиилик мәсәләләринә лазымынҹа диггәт етирмир. Буна көрә дә онун һекайәләри үмумиййәтлә элми-күтләви әсәрләр сәвиййәсиндән йүксәйә галхмыр.

Биз әдәбиййатын мөвзу вә жанр зәнкинлийи уғрунда вар гүввәмизлә мүбаризә апармалыйыг. Мүасир мөвзуларда нағыл, нәғмә, һекайә, поэма вә саир жанрларда долғун мәзмунлу, йүксәк идеялы әсәрләр яратмагла бәрабәр, ингилаб һәрәкаты тарихи, Бөйүк Вәтән мүһарибәси мөвзуларына да хүсуси диггәт етирмәлийик. Хүсусән, керидә галан сатира вә драматуркия жанрларыны гүввәтләндирмәйә, аләҹә дә элми бәдии, фантастик вә мәҹәра-сәркүзәшт жанрларында орижинал әсәрләр яранмасы үчүн вар гүввәмизи сәрф етмәлийик.

Ушаг вә кәнҹләр әдәбиййатынын инкишафы вәзиййәтиндә сәнәткарлыг ән зәиф ҹәһәтләрдән биридир. Көркәмли вә тәҹрүбәли ушаг язычыларынын әсәрләринин тәһлили дә бизә көстәрир ки, бу ҹәһәтдән нөгсанларымыз чохдур. Үмуми әдәбиййатымызда олдуғу кими ушаг әдәбиййатында да сәнәткарлығын ән биринҹи шәрти, әсәрләрин һәяти вә инандырыҹы, йә'ни сосиализм реализми принсипләринә уйғун олмасы мәсәләсидир. Һеч бир бәзәк-дүзәкли ҹүмләләр вә я тәбдәбәли тәсвирләрлә ишин ичиндән чыхмаг олмаз. Бунун үчүн дә һәяты яхшы билмәк, бөйүк классикләримиздән вә габагҹыл совет язычыларындан, онларын ярадыҹылыг тәҹрүбәсиндән йорулмадан өйрәнмәк лазымдыр.

Сәнәткарлығын ән үмдә ҹәһәтләриндән бири дә бәдии дил мәсәләсидир. Азәрбайҹан бәдии дили бөйүк рус әдәбиййатынын файдалы тә'сири сайәсиндә совет һакимиййәти илләриндә бөйүк сүр'әтлә инкишаф етмиш, хейли зәнкинләшмиш вә һәятиләшмишдир. Дилимизин кәләҹәкдә дә, хүсусән ени сөзләр вә ифадәләрлә зәнкинләшмәсинә чалышмаг, әсәрләримиздә дилин тәмизлийинә, айдынлығына, чанлылығына, ахыҹылығына бөйүк диггәт етирмәк лазымдыр.

Әдәбиййатымызын һәм идея вә мәзмун, һәм дә сәнәткарлыг ҹәһәтдән инкишафы үчүн бөйүк рус әдәбиййатынын, гардаш совет халглары, халг демократиясы өлкәләри әдәбиййатынын вә дүня әдәбиййатынын ән яхшы нүмунәләринин тәрҹүмәси олдугҹа бөйүк әһәмиййәтә маликдир. Эләҹә дә бизим әдәбиййатымызын яхшы нүмунәләринин рус вә башга гардаш халгларын дилләринә тәрҹүмә едиләрәк иттифаг охуҹуларына чатдырылмасы әдәбиййатымызын дүзкүн истигамәтдә инкишафына чох көмәк едир. Буна көрә, гаршыда дуран әсас вәзифәләрдән бири дә бу гаршылыглы бәдии тәрҹүмә ишини даһа йүксәк сәвиййәйә галдырмагдан вә мүнтәзәм олараг давам етдирмәкдән ибарәтдир.

Ушаг әдәбиййаты саһәсиндә үмуми проблем мәсәләләрә аид ҹидди, дәрин вә кениш элми тәдгигләрә янашы тәк-тәк китаблар һаггында об'ектив ресензиялар язмаг, йә'ни ушаг әдәбиййаты һаггында тәнгидин гүввәтләнмәсинә чалышмаг лазымдыр. Тәнгидчиләримиз ушаг әдәбиййатынын нәзәри-әмәли мәсәләләрини айдынлашдырмалы, әсәрләрин тәрбийәви вә бәдии кейфиййәти һаггында йүксәк сәвиййәдә элми әсәрләр вә мәгаләләр язмалыдырлар.

Ушаг әдәбиййаты мәсәләси, ялныз ушаг язычыларынын һәлл едәҹәйи бир мәсәлә дейилдир. Зәһмәткешләри коммунизм руһунда тәрбийә етмәк, бүтүн совет әдәбиййатынын ән мүһүм вәзифәсидир вә ушаг әдәбиййаты бу әдәбиййатын айрылмаз үзви бир һиссәсидир. Буна көрә дә бүтүн язычыларымыз ушаг әдәбиййаты үчүн, онун инкишафы үчүн мәс'улиййәт дашыдыгларыны унутмамалыдырлар.

Азәрбайҹан ушаг әдәбиййатынын идея вә бәдии сәвиййәсини даим йүксәлтмәк бизим ән мүһүм вәзифәмиздир.

Ушаг вә кәнҹләр әдәбиййаты нәшриййатынын 1955-ҹи илдә бурахдығы китаблардан.
Фото Ф. Кушнарйовундур.

Аз яшлы охуҹуларын тәләби

АНАХАНЫМ ЯГУБОВА
Белински адына ушаг китабханасынын директору.

Бизим китабханамыз аз яшлы охуҹулара хидмәт едир. Дөвләт бөйүйән совет вәтәндашларыны даим мәзмунлу вә марагла китабла тә'мин етмәк үчүн һәр ил чохлу вәсаит бурахыр.

1950-ҹи илдә бизим китабханамызда 10 мин китаб вар иди. Һазырда китабханамызын китаб фонду 39 мин ҹилддән ибарәтдир. Китаб фонду даим артыр. Бу ил биз 30 мин манатлыгдан артыг ени әдәбиййат алаҹағыг.

Китабханамызын картотекаларында 3.800 кәнҹ охуҹунун ады вардыр. Илин ахырында бу охуҹуларын сайы 5 миңә чатаҹагдыр.

Бәс бизим охуҹулары һансы китаблар марагландырыр?

Рус вә Азәрбайҹан әдәбиййаты классикләринин әсәрләри кәнҹ охуҹуларын ән чох севдийи китаблардандыр. Бу китаблар рәфләрдә галмыр. Елә китаблар да вардыр ки, онлар үчүн ушаглар нөвбәйә дурурлар.

Азәрбайҹан совет әдәбиййатынын көзәл нүмунәләри охуҹуларымызын ән чох севдийи китаблардандыр. Сәмәд Вурғунун поэмалары, Мирзә Ибраһимовун «Кәләҹәк күн» романы вә һекайәләри, Сүлейман Рүстәмин шеирләри, Мәммәд Раһимин «Ленинград көйләриндә» поэмасы, Рәсул Рзанын «Ленин» поэмасы, Сүлейман Рәһимовун «Шамо» романы, Имран Гасымов вә Һәсән Сейидбәйлинин «Узаг саһилләрдә» повести китабханамызын кәнҹ охуҹулары тәрәфиндән чох севилир. Ушаг язычыларындан Абдулла Шаигин, Мирварид Дилбазинин, Никар Рәфибәйлинин, Меһди Сейидзадәнин китабларына олан тәләбат бөйүкдүр.

Китабханамызын охуҹулары бурая кәләркән һәмишә А. Фадеевин «Кәнҹ гвардия», Б. Полевойун «Әсл инсан һаггында повест», В. Осееванын «Васйок Трубачов вә йолдашлары», Л. Кассил вә М. Поляновскинин «Кичик оғул адына күчә» әсәрләрини истәйирләр.

Язычыларымызын китаблары ушаглар арасында гызғын мүбаһисәләрә, һәйәҹанлара сәбәб олур, онлар һәмин китаблардакы гәһрәманларын һәрәкәтләрини бөйүк диггәтлә изләйирләр.

Мән ушаг китабханасында 25 илдир ки, ишләйирәм. Бу мүддәт әрзиндә чохлу охуҹулар нәсли етишмишдир. Яддадыр ки, онларын бә'зиләри нағыллары сәтир-сәтир күчлә охуюрдулар. Инди исә онлар бөйүмүшләр. Бу яхынларда китабханамызын кечмиш охуҹулары, инди исә Совет Ордусунун әскәрләри олан бир нечә кәнҹ мәнә мәктуб көндәрмишләр. Һәмин кәнҹләр мәктубда онлары китабы севмәйә өйрәтдийи үчүн китабханая тәшәккүр едирләр. Онлар истәйирләр ки, кәнҹ охуҹулар үчүн ени-ени, лазымлы, марагла китаблар бурахылсын.

Доғрудан да э'тираф етмәк лазымдыр ки, ушаглар үчүн марагла китаб һәлә кифайәт гәдәр бурахылмыр. Бизим охуҹу конфрансларымызда вә ушагларла көрүшдә Азәрбайҹан язычыларындан, Сәмәд Вурғун, Сүлейман Рүстәм, Сүлейман Рәһимов, Рәсул Рза вә башгалары дәфәләрлә иштирак етмишләр. Ушаглар онлары чох яхшы вә сәмими гаршыламыш, язычылар да өз нөвбәсиндә бөйүйән нәсл үчүн хүсуси әсәрләр яратмаға сөз вермишләр. Лакин бу вә'дләр һәлә дә еринә етирилмәмишдир. Ушаглар үчүн чох аз китаб язылыр. Бөйүкләр үчүн язан язычылар нәдәнсә, ушаглар үчүн әсәр язмагдан чәкинирләр. Бизим ушаг әдәбиййатымызда ингилаби мүбаризә, Бөйүк Вәтән мүһарибәси илләриндә совет адамларынын көстәрдийи иккидлик, динҹ гуруҹулуг күнләриндә совет халгынын фәдакар әмәйи һәлә дә өз бәдии әксини лазымынҹа тапмамышдыр.

Сәркүзәшт әдәбиййатынын гамамилә олмамасы да бөйүк нөгсан һесаб едилмәлидир. Ушаглар үчүн ҹәсур совет адамлары һаггында сәркүзәштли китаблар язылмалыдыр. Азәрбайҹан язычылары һәлә дә әдәбиййатын бу жанрында марагла, долғун әсәрләр яратмамышлар. Һалбуки ушагларда китаба мәһәббәт оятмаг, онларын характерини тәрбийә етмәк саһәсиндә бу ҹүр китабларын ролу чох бөйүкдүр.

Рус дилиндә охуян ушагларымыз да бир мәсәләдән чох наразыдырлар. Чүнки Азәрбайҹан язычыларынын, хүсусилә ушаг язычыларынын әсәрләри рус дилинә аз тәрҹүмә едилир.

Китабларын бәдии тәртибаты илдән-илә яхшылашыр. Лакин биз Азәрбайҹан нәшриййатларындан бә'зән пис тәртиб олунмуш, яхшы чап едилмәмиш китаблар алырыг. Көзәл нәшр едилмиш китабларын ушаглары ҹәлб етмәсини, пис тәртиб олунмуш китабларын исә ушагларда мараг оятмамасыны сүбут етмәк артыгдыр.

Мән арзу едирәм ки, нәшриййатлар вә язычылар ушаглар үчүн марагла вә мәзмунлу китабларын бурахылмасына диггәт версинләр. Совет әдәбиййатынын ушагларымызы совет вәтәнпәрвәрлийи руһунда, ағыллы, намуслу, мөһкәм характерли, коммунизм ҹәмиййәтинин әсл гуруҹусу кими тәрбийә етмәкдән даһа мүһүм вә наҹиб вәзифәси йохдур.

☆

Охуҹулар ени мүасир китаблар истәйирләр

ӘҺӘД БАҒЫРЗАДӘ
Азәрбайҹан ушаг вә кәнҹләр әдәбиййаты нәшриййатынын директору.

Кәнҹ нәслин коммунист тәрбийәсиндә ән мүһүм васитәләрдән бири бәдии әдәбиййатдыр. Коммунист партиясынын вә Совет һөкумәтинин бөйүк гайғысы сайәсиндә ән габагҹыл совет ушаг әдәбиййаты яранмышдыр. Азәрбайҹан совет ушаг әдәбиййаты да бу әдәбиййатын айрылмаз бир һиссәсидир.

Азәрбайҹан ушаг әдәбиййатынын бир сыра нүмунәләри мәркәзи нәшриййатлар тәрәфиндән күтләви тиражла рус дилинә тәрҹүмә едилиб чап олунур. Бу китаблардан Дилбазинин «Рейһан», И. Гасымов вә һ. Сейидбәйлинин «Узаг саһилләрдә», Әнвәр Мәммәдханлынын «Гызыл гөнҹәләр», Салам Гәдирзадәнин «Кәнҹлик», һ. Аббасзадәнин «Пағар» әсәрләрини вә бир сыра башга әсәрләри көстәрмәк олар. Һазырда Москвада «Детгиз» М. Рзагулузадәнин «Гу көлү», Халидә Һасилованын «Кичик һекайәләр», «Молодая гвардия» нәшриййаты исә, С. Рәһимовун «Меһман», М. Һүсейнин «Комиссар» китабларыны чапа һазырламагдадыр.

Ушаг әдәбиййатында мүсбәт ҹәһәтләрдән бири дә мәктәбә гәдәр яшлы вә кичик яшлы ушаглар үчүн сон вахтларда даһа чох орижинал китабларын яранмасыдыр. Әкәр габагларда бу яшда ушаглар үчүн бурахылан китабларын чохуну классикләримизин һейванат аләминә вә тәбиәтә һәср едилмиш әсәрләри тәшкил едирдисә, инди бунунла бәрабәр, кичик яшлы охуҹулар үчүн, онларын билийини, көрүш даирәсини кенишләндирән, онлары совет һәятымызла таныш едән вә онларда партияя, Вәтәнә, халга мәһәббәт һисси ашылаян мүасир мөвзуларда бир сыра мүхтәлиф китабчалар нәшр едилмишдир. Бу сериядан А. Шаигин, М. Сейидзадәнин, М. Дилбазинин, З. Ҹаббарзадәнин ушаглар үчүн ядыгдары һекайәләр вә бир сыра сүжетли шеирләр, һәмчинин кәнҹ язычыларын рәнкли шәкилләрлә чап едилмиш бир сыра әсәрләри кичик охуҹуларымызын севдийи әсәрләрдир.

Бөйүкләр үчүн язан бә'зи мүәллифләримиз сон вахтлар кичик яшлылар үчүн әсәрләр язмаға башламышлар. Бунлардан Осман Сарывәллинин «Балаҹа достлар», Рәсул Рзанын «Айынын юхусу», Мир Ҹәлалын «Буз машыны», Ә. Вәлиевин «Мадарын дастаны» вә Әнвәр Мәммәдханлынын «Нәркиз» китабчаларыны көстәрмәк олар.

Шаир Сәмәд Вурғун поэзиямызын көзәл нүмунәләриндән олан «Комсомол» поэмасыны битирмәк үзәриндә чалышыр. Күман етмәк олар ки, нәшриййат 1956-ҹы илдә бу әсәри битмиш һалда чап едәрәк өз охуҹуларына чатдыраҹагдыр.

Лакин Азәрбайҹан ушаг вә кәнҹләр әдәбиййаты нәшриййаты тәрәфиндән бурахылан китаблар мөвзу э'тибарилә екнәсәгдир, бир-бирини тәкрар едир. Һәтта бир китабда тәсвир едилән һадисәләр, адамлар башга китабда да тәкрар олунур. Бу ондан ирәли кәлир ки, нәшриййат айры-айры мүәллифләрлә лазыми гәдәр ярадыҹылыг иши апармыр, габагҹадан мүәййән едилмиш тематик план үзрә ишләмир.

Бунун нәтиҹәсидир ки, бир чох мүһүм вә актуал мөвзулар унудулмуш. Ядлан чыхмыш вә белә мөвзуларда индийә кими ушаглар үчүн бир китаб белә ярадылмамышдыр.

Биз ушагларымыз үчүн мүасир совет һәятымыздан бәһс едән һәм идея, һәм дә бәдии ҹәһәтдән йүксәк сәвиййәдә дуран, көзәл дилдә язылмыш аз әсәрләр бурахырыг.

Ушаглар вә кәнҹләр язычыларымыздан мүасир мөвзуларда ени долғун бәдии әсәрләр көзләйирләр. Язычылар охуҹуларын бу тәләби үзәриндә дүшүнмәлидирләр.

БИЗИМ АРЗУМУЗ

МИРАББАС АСЛАНОВ
Октябр районду, 31 нөмрәли мәктәбин әдәбиййат мүәллими.

Ушаглары әсл коммунизм гуруҹусу кими тәрбийә едиб етишдирмәкдә ушаг әдәбиййаты бөйүк рол ойнамалыдыр. Ушаг әдәбиййаты бөйүмәкдә олан нәслин чохҹәһәтли вә зәнкин һәятыны лайигинҹә әкс етдирмәли, онлары сосиалист Вәтәнимизә, партия вә һөкумәтимизә һәдсиз садагәт руһунда тәрбийә етмәлидир. Язычыларымыз сон заманларда ушаг әдәбиййаты саһәсиндә хейли иш көрмүшләр. Онларын ярадыгдары бир чох әсәрләр ушагларымызын һәгигәтән ән яхын досту вә мүәллими олмушдур.

Лакин, Азәрбайҹанда ушаг әдәбиййаты һәлә ушагларымызын тәләбләрини өдәйә биләҹәк бир сәвиййәдә дейилдир. Ушаглар үчүн ярадылмыш бир чох әсәрләрдә ушагларын вә бөйүкләрин һәяты йүксәк бәдии сәвиййәдә әкс етдирилмир. Бу әсәрләрин бир чоху гуру дилдә язылмыш вә марагсыздыр.

Һазырда ушаг әдәбиййаты саһәсиндә нәзәрә чарпан әсас нөгсанлар һансылардыр?

Ушаг әдәбиййатымызын кәсир ҹәһәтләриндән бири бә'зи әсәрләрин сүжетинин уйдурма, образларынын чансыз вә схематик олмасыдыр.

Биз мәктәбдә шакирдин мүталиәсини өз башына бурахмыр, онлара нәзарәт едирик. Әдәбиййат дәрнәйинин мәшғәләләриндә вә шәхси сөһбәтләрдә тез-тез шакирдләрдән мәһз һансы образын онлара гүввәтли тә'сир бағышладығыны сорушуруг. Чох заман шакирдләр мүәллимләрин бу суалыны ҹавабсыз бурахмаға мәҹбур олурлар. Нә үчүн? Она көрә ки, ушагларымыз Азәрбайҹан язычыларынын ушаглар үчүн ядыгдары әсәрләрдә Тимур, Витя Малеев, Васйок Трубачов, Ваня Солнтсев кими образлар көрмүрләр.

Һәят әдәбиййатымыз гаршысында заманәмизин тәглид едилмәйә лайиг ләякәтли гәһрәманынын образыны яратмаг вәзифәсини ирәли сүрүр. Бу тәләб ушаг әдәбиййатына да аиддир. Ушаглар үчүн елә гәһрәман образлары ярадылмалыдыр ки, бу образлар коммунизм руһунда тәрбийә олунан совет мәктәблисинин үмумиләшдирилмиш образыны ифадә етсин, ушаглар һәмин гәһрәманлары өзләринин севимли достлары һесаб етсинләр, өзләрини онлара охшатмаға чалышсынлар. Рус совет әдәбиййатында белә образлар чохдур. Лакин ачыг демәк лазымдыр ки, һәлә Азәрбайҹан әдәбиййатында белә бир образ ярадылмамышдыр. Бу, бизим язычыларымызы ҹидди сурәтдә дүшүндүрмәлидир.

Ушаглар үчүн язылмыш әсәрләрин чохунда язычылар бә'зән йүнкүл мүгавимәт йолу илә кедәрәк ушаг һәятыны һәр ҹүр чәтинлик вә мүбаризәдән кәнар бир шәкилдә тәсвир едирләр. Дүздүр, биз белә әдирик ки, мәктәб, коллектив, пионер вә комсомол тәшкилатлары ушаглары тәрбийә едәрәк онлардакы нөгсанлы ҹәһәтләри арадан галдырмаға чалышырлар. Лакин бәдии әсәрдә язычы партиялы бир әһтирасла типик вә кәскин образлар ярадараг тәрбийә ишимизә мане олан ҹәһәтләрин,—кечмишин галығы олан бу ярамаз ҹәһәтләрин маһиййәтини ачмалы, ушаг һәятыны бүтүн зиддиййәтләри илә көстәрмәлидирләр.

Ушаг әдәбиййаты үчүн зәнкин мөвзу мәнбәи вардыр. Ушаглар үчүн һәятымызын һәр саһәсиндән язмаг олар. Лакин әсл мәсәлә һәят материалынын язычы тәрәфиндән нечә ишләнмәсиндән, һәм дә ушағын яш хүсусиййәтләринә, дуйғу вә һиссләринә уйғун олараг нечә ишләнмәсиндән асылыдыр.

Ушаглар үчүн язан мүәллифләр мәктәб һәяты илә, ушағы әһатә едән мүһитлә дәриндән таныш олмалы, бу һәята нүфуз етмәли, онун хүсусиййәтләрини өйрәнмәлидирләр.

Лакин ачыг демәк лазымдыр ки, язычыларымыз ушаг һәятыны вә психолокиясыны дәриндән өйрәнмирләр. Язычылар мәктәбләрә тәсадүфи һалларда кәлирләр. Һалбуки онлар тез-тез мәктәбләрә кәлсәләр оралакы шакирдләрин гайнар һәяты, онларын арзу вә дүшүнҹәләри, психолокиясы һаггында чох шей өйрәнә биләрләр.

Биз мүәллимләр арзу едирик ки, Азәрбайҹан совет язычылары совет тәрбийә системи әсасында бөйүйән вә инкишаф едән мәктәблиләримизин һәгиги, ядлан чыхмаян, тәглид едилмәйә, севилмәйә лайиг бәдии образыны яратсынлар.